

Պետություն-մասնավոր գործընկերության օրենսդրական հիմնախնդիրների կարգավորման մոտեցումներն ու հնարավոր լուծումները ՀՀ-ում

Մարգարյան Գ. Տ.

Հայ-Ռուսական (Միավորական) համալսարան, ասպիրանտ (Հայաստան, Երևան)
g.sargsyan55@gmail.com

Վճռորոշ բառեր՝ պետություն-մասնավոր գործընկերություն (ՊՄԳ), մասնավոր գործընկեր, ՊՄԳ պայմանագիր, ՊՄԳ ծրագրերի ռիսկեր

Подходы и возможные правовые решения проблем государственно-частного партнерства в РА

Саргсян Г. Т.

Армяно-Российский- (Славянский) Университет (Армения, Ереван)
g.sargsyan55@gmail.com

Резюме: В статье представлены вопросы законодательного регулирования государственно-частного партнерства (ГЧП) в РА в связи с проектом закона о ГЧП, циркулирующего в Национальном Собрании РА. Представлен сравнительный анализ законов ГЧП и правового регулирования в международной практике, моделей правового регулирования ГЧП в разных странах. Особое внимание было уделено опыту стран с переходной экономикой ЕС и ЕАЭС. Подняты проблемные нормы законопроекта о ГЧП РА и их адекватные решения были предложены на основе международной практики. Особая ссылка была сделана на гармонизацию законов о ГЧП в странах ЕАЭС и способы их существования, а также на устранение законодательных барьеров на едином рынке капитала.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство (ГЧП), частный партнер, договор ГЧП, риски программ ГЧП

Approaches and possible legal solutions to public-private partnership problems in the RA

Sargsyan G. T.

Russian-Armenian (Slavonic) University (Armenia, Yerevan)
g.sargsyan55@gmail.com

Abstract: The article presents issues of legislative regulation of public-private partnerships (PPP) in RA in connection with the draft law on PPPs circulating in the National Assembly of the RA. A comparative analysis of PPP laws and legal regulation in international practice, models of legal regulation of PPP in different countries are presented. Special attention was devoted to the experience of countries with economies in transition in the EU and the EAEU. The problematic norms of the law project on PPP of the RA is raised and their adequate solutions proposed on the basis of international practice. A special reference was made to the harmonization of laws on PPP in the EAEU countries and the ways of their existence, as well as to the removal of legislative barriers in the single capital market.

Key words: Public Private Partnership (PPP), Private Partner, PPP Contract, PPP Program Risks

ՀՀ ազգային ժողովը առաջին ընթերցմամբ ընդունել է «Պետություն-մասնավոր գործընկերության մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը (այսուհետ՝ ՊՄԳ նախագիծ): Ստորոն անդրադարձ է կատարվում ՀՀ-ում ՊՄԳ-ի օրենսդրական կարգավորման հիմնախնդիրներին: Նախագծի հիմնավորման մեջ նշված է, որ ՀՀ կառավարությունը հանձնառություն է ստանձնել ՊՄԳ-ի ամբողջական, համակարգային մոտեցման և Հայաստանում դրանց իրականացման համար ամուր հիմքերի մշակման հա-

մար: ՊՄԳ ձևաչափը կնպաստի ՀՀ տնտեսական և սոցիալական զարգացմանը, քանի որ ՊՄԳ կիրառումը լավ հնարավորություն է նպաստելու երկրի ենթակառուցվածքների զարգացմանը, ՕՈՒՆ ներգրավմանը: ՀՀ ՊՄԳ նախագծով կարգավորվում են ՊՄԳ իրականացման ընթացակարգերը, կառավարման ինստիտուցիոնալ շրջանակը և կիրառելի սկզբունքները: Այն նպատակ ունի խթանել Հայաստանում ՊՄԳ կենսունակ ծրագրերը, ՊՄԳ միջազգային լավագույն փորձի ներդր-

ման խրախուսումը, ներդրումային ակտիվության բարձրացմանը և կայուն տնտեսական զարգացմանը: Այս առումով անդրադառնաք ՊՄԳ օրենսդրական կարգավորման միջազգային փորձին և նախագծի խնդիրներին: ՊՄԳ-ի ներդրումային ձևաչափը զգալի առավելություններ է տալիս հանրային և մասնավոր գործընկերներին:

ՊՄԳ-ների օրենսդրական կարգավորման միջազգային պրակտիկայի հետ կապված Համաշխարհային բանկը նշում է, որ ՊՄԳ օրենքների անհրաժեշտությունը պայմանավորված է ոլորտային օրենսդրության նկատմամբ գերակայությունը ապահովելու, ՊՄԳ-ների մշակման, գնումների և իրականացման համար հստակ ինստիտուցիոնալ հիմքերի ստեղծման, ինչպես նաև օրենսդրական բացերի վերացման խնդրով, որոնք անհրաժեշտ են ՊՄԳ ենթակառուցվածքային ծրագրերի հաջող իրականացման համար: Դրանց շարքում են փոխատուների իրավունքների, բաց և արդար գնումների պահանջների գործընթացների ապահովումը: ՊՄԳ օրենսդրական կարգավորման համատեքստում շեշտվում է կոնցեսիայի և գնումների մասին օրենքի անհրաժեշտությունն ու կարևորությունը: Ընդգծվում է ՊՄԳ նախագծերի մրցույթներ իրականացնելիս պարտադրված ընդհանուր սահմանափակումների հիմնարար կանոնների սահմանումը, դրանց թափանցիկության ապահովման խնդիրը, մրցույթների ընթացակարգերը, գնի և որակի տրամաբանական հարաբերակցության հասնելու և ողջամիտ որոշումների կայացման խնդիրները [1]:

Մի շարք միջազգային կազմակերպությունների կողմից մշակել են ուղեցույցներ.

- ՏՀԶԿ (OECD) ՊՄԳ-ների պետական կառավարման սկզբունքները [2],

- ԵԶՎԲ (EBRD) Արդի կոնցեսիոն իրավունքի հիմնական սկզբունքները [3],

- ՄԱԻՀ ՄԱԿ (UNCITRAL) Մասնավոր ֆինանսավորվող ենթակառուցվածքային ծրագրերի օրենսդրական ուղեցույցը [4],

- ԵԱՏՄ-ի հանձնաժողովը [5]:

Ընդհանուր առմամբ, որպես ՊԳՄ-ի տարատեսակ են դիտարկվում կոնցեսիոն և ինվեստիցիոն պայմանագրերը:

ՊՄԳ ծրագրերի հաջող իրականացումը կախված է բազմաթիվ գործոններից, մասնա-

վորապես՝ 1) ենթակառուցվածքային օբյեկտների վերակառուցման փորձից, 2) ՊՄԳ ոլորտի ծրագրերի և կոնցեսիոն ծրագրերի իրականացման փորձից, 3) ծրագիրն իրականացնող ընկերության սեփական միջոցների առկայությունից:

Ընդհանուր առմամբ ՊՄԳ-ի մեխանիզմներն ու կարողությունները կիրառվում են բազմաթիվ ոլորտների զարգացման և աջակցություն ծրագրերում: Դրանց շրջանակը շատ լայն է, սկսած ռազմավարական նշանակություն ունեցող ոլորտներից, զարգացման հետազոտություններից, սոցիալական նշանակության օբյեկտներից սակայն հիմնականում կենտրոնացած են ենթակառուցվածքների վրա:

ՊՄԳ-ի հետ օրենսդրական կարգավորումները տարբեր երկրներում իրականացվում են տարբեր ձևերով: Մի շարք երկրներում ՊՄԳ-ի վերաբերյալ ընդունվել են հատուկ օրենքներ, դրանց շարքում են՝ Հարավային Կորեան, Գերմանիան, Հունաստանը, Բրազիլիան, Ճապոնիան, Արգենտինան և այլ: Անցումային երկրներում ՊՄԳ-ների վերաբերյալ հատուկ օրենքներ են ընդունվել Լեհաստանում, Խորվաթիայում, Ռումինիայում, Սերբիայում, Հունգարիայում, Բուլղարիայում, Լատվիայում և հետխորհրդային երկրներից Ուկրաինայում, Մոլդովայում, Լատվիայում, Տաջիկստանում, ՌԴ-ում, Բելառուսում, Ղազախստանում, Ղրղզստանում:

Երկրների մյուս խմբում օրենքով ամրագրում են ՊՄԳ-ի հիմնական սկզբունքներն ու գործիքները, իսկ ՊՄԳ-ի կարգավորումը իրականացվում ենթաօրենսդրական ակտերով՝ կառավարության հատուկ որոշումների հիման վրա: Դրանց շարքում են՝ Իտալիան, Մեծ Բրիտանիան, Բելգիան, ԱՄՆ-ը, Հնդկաստանը, Ադրբեջանը, Էստոնիան, Չեխիան, Լիտվան:

Ռուսաստանում և դաշնային միավորումներ ունեցող մի շարք երկրներում ընդունվել են տարածաշրջանային օրինագծեր:

Բացի այդ, կան մի շարք երկրներ, որոնցում օրենսդրական առումով ՊՄԳ-ը չեն կարգավորվում, դրանց շարքում են՝ Ավստրիան, Իսրայելը, Շվեդիան, Սիրիան, Էստոնիան, Թուրքմենստանը, Վրաստանը, քանի որ խնդիրը մասնավորապես՝ կարգավորվում է կանցեսիոն և գնումների մասին օրենքներով:

Հատկապես հետաքրքիր է օրենսդրական կարգավորման իրավիճակը Չինաստանում, քանի որ այդ երկրում առկա է ՊՄԳ-ի ֆինանսավորման ինովացիոն և առաջադեմ համակարգ: Չինաստանում ՊՄԳ-ն կարգավորվում է ոչ թե օրենքով, այլ 14 տարբեր օրենսդրական ակտերով:

Որպես կանոն, ՊՄԳ մասին հատուկ օրենքները ուղղված են տնտեսության ենթակառուցվածքների ոլորտներում ներդրումներ ներգրավելու, պետական և մասնավոր գործընկերության համար օրենսդրական պայմանների որոշմանը, ինչպես նաև կարգավորում են ՊՄԳ-ի գործընթացի իրավական հարաբերությունները այդ թվում՝ համաձայնագրի կնքման, իրականացման և դադարեցման գործընթացը: Ընդհանուր առմամբ ՊՄԳ մասին օրենքները սահմանում են՝ ՊՄԳ-ի իրականացման նպատակները, խնդիրները, սկզբունքները և ոլորտները, ՊՄԳ ոլորտում պետական մարմինների իրավասությունները, ՊՄԳ պայմանագրի պարտադիր պայմանները, ՊՄԳ նախագծի փուլերը, մասնավոր գործընկերների և պարտատերերի իրավունքների հանրային երաշխիքները, ինչպես նաև վեճերի լուծման կարգը:

ԵՄՏՄ երկրներում ՊՄԳ մասին հատուկ օրենքներ ընդունվել են՝ ՌԴ-ում (2015), Ղազախստանում (2015) Բելառուսում (2015) և Ղրղզստանում (2009): Վերը նշվեց, որ ՀՀ-ում օրենքի նախագիծը շրջանառվում է խորհրդարանում և ընդունվել է առաջին ընթերցմամբ:

ՀՀ-ում մշակված ՊՄԳ-ի մասին օրենքի նախագիծը այդ իմաստով չի տարբերվում և կարելի է ասել տիպային է: Այնուամենայնիվ, Հայաստանի ՊՄԳ նախագիծը առաջացնում է խնդրահարույց բազմաթիվ հարցեր, որոնք ներկայացված են ստորև: Հարկ է շեշտել, որ մտահոգիչ է ոչ թե օրենսդրական կարգավորման խնդիրը, այլ օրենքի ձևաչափով դրա որոշ կարգավորումները, որոնք կարող են ուղղակի կաշկանդել ՊՄԳ ծրագրերի իրագործումը ՀՀ-ում: Եթե նպատակը լավագույն միջազգային փորձով առաջնորդվելն է ապա նպատակահարմար է ևս մեկ անգամ ուշադիր ուսումնասիրել այդ փորձը: Մյուս կողմից հարկ է հաշվի առնել նաև այն հանգամանքը, որ ԵՄՏՄ երկրների շարքում միայն ՀՀ չի ընդունել ՊՄԳ-ի

հատուկ օրենքը, որը ՀՀ-ի համար հանդիսանում է անուղղակի լրացուցիչ պարտադրանք:

Հետահայաց դիտարկելով ՊՄԳ ծրագրերի փորձը ՀՀ-ում, պետք է արձանագրենք, որ ավանդաբար ՀՀ-ում ՊՄԳ-ի բոլոր լայնածավալ ծրագրերը կատարվել են ենթակառուցվածքային ճյուղերում և դրանք իրականացվել և ներկայումս իրականացվում են միջազգային ֆինանսական կառույցների՝ Համաշխարհային բանկի, ՎԶԵԲ-ի, Ասիական զարգացման բանկի և այլ միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների անմիջական ֆինանսական աջակցությամբ: Վերջիններս էլ գործելով իրենց մանդատի շրջանակներում ունեն նման ծրագրերի պլանավորման, իրականացման, մոնիթորինգի ու վերահսկման նախապես մշակված և բազմիցս տարբեր երկրներում փորձարկված մոտեցումներ և կոնկրետ կառուցակարգեր: Մասնավորապես՝ այդ նպատակով են ստեղծվում յուրաքանչյուր ծրագրի իրականացման գրասենյակները կամ հայտնի ԾԻԳ-րը: Դրա հետ կապված նմանատիպ ծրագրերի իրականացման համար՝ հատուկ օրենքով ՊՄԳ կանոնակարգելու մոտեցումները չպետք է որևէ կերպ հակասեն դրանց: Այս դեպքում ՊՄԳ-ի մասին ՀՀ օրենքը որոնե կերպ չպետք է անհարկի խոչընդոտներ առաջացնի: Դրանք ի վերջո խնդրահարույց չեն կարող լինել (սակայն կառաջացնեն բյուրոկրատական քաշքշուկներ), քանի որ միջազգային պայմանագիրը ավելի բարձր է, քան ՀՀ օրենքը: Ըստ էության, վերջինս պետք է կրկնի միջազգային համաձայնագրի նորմերն ու դրույթները՝ կապված ՊՄԳ նախագծի իրականացման հետ:

ՀՀ Սահմանադրությունը, ըստ էության, ռեզլամենտավորում է միջազգային համաձայնագրերի նորմերը ազգային օրենսդրության վրա ուղղակիորեն փոխանցման սկզբունքը, այսինքն՝ միջազգային պայմանագրերը հանդիսանում են ՀՀ իրավական համակարգի անբաժանելի մասը և գերակշռում են ազգային օրենսդրության նկատմամբ: Այն դեպքում երբ առկա են հակասություններ կամ որևէ կանոնակարգումներ ՀՀ օրենսդրության մեջ բացակայում են, ապա ըստ ՀՀ Սահմանադրության գործում են միջազգային իրավական այն կանոնակարգումները, որոնց միացել է ՀՀ-ն (հոդված 5):

Ելնելով վերը նշվածից առավել նպատահարմար կլինի ՊՄԳ-ի կոնկրետ կանոնակարգմենրը իրականացնել առավել ճկուն ենթաօրենսդրական ակտերով՝ ՀՀ կառավարության մակարդակի որոշումներով, իսկ ՊՄԳ օրենքում արտացոլել հիմնարար սկզբունքներն ու մոտեցումները և դրա իրականացման հնարավոր գործիքակազմը, որն ըստ էության բրիտանական սխեման է:

Մյուս հանգամանքը այն է, որ երբ ՊՄԳ ծրագրերը նախատեսվի իրականացնել ոչ ավանդական ոլորտներում և ոչ ավանդական բնույթի ծրագրերի համար և ոչ ավանդական ֆինանսավորման եղանակով, ապա ՊՄԳ շրջանառվող ձևաչափով կարգավորող օրենքի ընդունումը առաջացնելու է օրենսդրական խոչընդոտներ: Կրկին նշենք, որ խնդիրը ոչ ավանդական սցենարների, ոլորտների և կառուցակարգերի կիրառումն է, որի դեպքում ՊՄԳ օրենքը կաշկանդելու է դրանք, քանի որ օրինակ՝ օրենքով նկարագրել բոլոր հնարավոր մոտեցումները, ձևաչափերը և կառուցակարգերը, որոնցով կարելի է նման ծրագրերի համար ներգրավել ներդրումներ և ֆինանսավորում գրեթե անհնարին է: Մասնավորապես՝ ՊՄԳ ծրագրերի ֆինանսավորման մատրիցի ապահովումը կարող է պահանջել ակտիվների արժեթղթավորում (սեքյուրիզացիա), որը առաջացնում է գայքային հարաբերությունների բոլորովին տարբերվող շղթա և բացառապես ՊՄԳ պայմանագրով դրա լուծումը խնդրահարույց կլինի: Այդ առումով կրկին շեշտենք, որ նպատակահարմար է, որպեսզի ՊՄԳ-ի մասին ՀՀ օրենքը ամրագրի հիմնականում դրա իրականացման սկզբունքները, մոտեցումները ու ընդհանուր գործիքակազմը, քանի որ բոլոր մոտեցումների և կառուցակարգերի մանրամասնումը նման օրենքում գրեթե անհնարին է ներկայացնել:

Հայաստանի ՊՄԳ օրենքի նախագծի խընդիրների շարքում հարկ է նշել հետևյալները:

1) Նախագիծը չի անդրադառնում այն խնդրին արդյոք պետական և պետական մասնակցությամբ ընկերության համար պետական մասնակցության հանգամանքը արգելք պետք է դիտվի ՊՄԳ համաձայնագրի կնքման համար թե ոչ: Նախագծի 2-րդ հոդվածի հասկացություններում մասնավոր գործընկերը՝ ՀՀ օրենսդրության համաձայն ստեղծ-

ված և գործող մասնավոր իրավաբանական անձ է, որից պարզ չէ այն կարող է ունենալ պետական մասնակցություն և եթե այո, ապա ինչ չափի: Եթե ամբողջապես պետական ընկերության դեպքում խնդիրը պարզ է, ապա տարբեր չափի պետական մասնակցությունը մեկնաբանության կարիք ունի: Չնայած կա հակառակ կարծիք ևս, մասնավորապես՝ ՌԴ-ում մասնագետները կարծիք են հայտնում, որ ՊՄԳ ծրագրերում պետական ընկերությունների մասնակցության արգելումը, որպես մասնավոր գործընկերներ խնդրահարույց է, քանի որ այն սահմանափակում է ֆինանսավորման ներգրավման հնարավորությունը, ելնելով նրանից, որ ՌԴ-ում ներկայումս մասնավոր գործընկերների շուկան բավականաչափ ձևավորված չէ [6]: Հայտնի է, որ ՌԴ-ում պետական չմասնավորեցված ընկերությունները գերիզուր են, օրինակ՝ «Գազպրոմը» և այլ, սակայն միանգամից նշենք, որ ՀՀ-ում իրավիճակը բոլորովին այլ է:

2) Օրենսդիրը չի մեկնաբանում ևս մեկ կարևոր հարց՝ կոնսորցիումի կազմում հնարավոր է արդյոք օտարերկրյա մասնակցի հանդես գալու հնարավորությունը: Նախագծի 2-րդ հոդվածը նախատեսում կոնսորցիումի ձևով հայտատու իրավաբանական անձանց մրցույթին մասնակցությունը, մինչդեռ դրանում չի նշվում կոնսորցիումը կազմում օտարերկրյա մասնակցի հնարավորության մասին: Հարկ է նկատել, որ խնդիրը տվյալ դեպքում վերաբերվում է մասնավոր գործընկերոջը, ոչ թե պետական, իսկ մասնավոր սուբյեկտները ըստ իրավունքի ընդհանուր տրամաբանության կարող են անել այն ինչը օրենքով արգելված չէ:

3) Ի տարբերություն այս ոլորտում եվրոպական երկրների ՀՀ-ում նախագիծը ՊՄԳ-ները դիտարկում է միայն պետական և մասնավոր գործընկերոջ միջև համաձայնագրի տեսքով, և չի նախատեսում իրավական և ֆինանսական ինտեգրման ձևաչափեր, կազմակերպա-իրավական միավորումներ, որը թույլ կտա օգտագործել ներդրումների լայն գործիքակազմ: Օրինակ՝ ՊՄԳ ծրագրերի համար արդյունավետ կարող է լինել պետական և մասնավոր գործընկերոջ մասնակցությամբ կազմակերպչական միավորումները, այդ թվում՝ ֆինանսական ինստիտուտների մաս-

նակցությամբ: Ավելի կոնկրետ նախագիծը պատասխան չի տալիս՝ կարող է արդյոք ծրագիրը իրականացնող գործընկեր կողմ հանդիսանալ պետական և մասնավոր գործընկերների կողմից ստեղծված համատեղ իրավաբանական անձը: Վերջինս միջազգային պրակտիկայում ընդունված ձևաչափ է, այսպես կոչված, կորպորատիվ կամ ինստիտուցիոնալ ՊՄԳ-ն է, որը հիմնականում իրականացվում են ենթակառուցվածքների օբյեկտների վերակառուցում (հազվադեպ կառուցում) և դրան հաջորդող շահագործում: ՌԴ-ում այս ձևն օգտագործվել է օդանավակայանների ենթակառուցվածքների, ինչպես նաև առողջապահության կառավարման ոլորտում [7]:

4) Նախագծում բավականաչափ խնդրահարույց խնդիրների շարքում է ՊՄԳ ծրագրի ձախողման դեպքը, որը մեծ հաշվով վերաբերվում է ռիսկերի կարգավորմանը: Ծրագրի ձախողման իրավիճկում մասնավոր գործընկերը կորցնում է օբյեկտի սեփականությունը, իսկ փոխատու բանկը՝ գրավը: Օրենքը չի մեկնաբանում նման իրավիճակը և այդ խնդրի առումով համաձայնագրի դադարեցման դեպքում փոխհատուցման գումարի պահանջի հարցը: Դրանից ելնելով խնդիրը պատշաճ պետք է արտացոլվի նաև գործընկերության սկզբունքներում՝ ներդրողների, իրավունքների և երաշխավորությունների մասում:

Նախագծի 21-րդ հոդվածը սահմանում է միջամտության իրավունքները և ՊՄԳ պայմանագրի կողմերի փոխարինումը, սակայն դրանում և կամ այլ հոդվածում սահմանված չէ, թե այդ խնդիրը ինչի հետևանքով կարող է առաջանալ: Ինչնից, այդ հոդվածը չի սահմանում ծրագրի ճգնաժամային ձախողման դեպքը և դրան հետևող գործողությունները և մասնավոր գործընկերոջ երաշխիքները:

5) Նախագիծը չի նախատեսում դրույթներ առ այն, որ դեպքում կարող է ՊՄԳ ծրագրի օբյեկտը դառնալ պետական սեփականություն, և դրանից բխող ներդրման նպատակով մինչ այդ կատարված մասնավոր գործընկերոջ վճարվող փոխհատուցումը և դրա կարգը:

Վերը նշված երկու կետերի հետ կապված շեշտենք, որ վերը նշված միջազգային կառույցների ՊՄԳ-ի ուղեցույցները կարևորում են նման ռիսկերի կարգավորումը: Մասնավոր-

րապես՝ ԵՍՏ-ի երկրների ՊՄԳ-ի ներդրողների համար ուղեցույցում նշվում է, որ եթե սովորական պետպատվերի իրականացման դեպքում բոլոր ռիսկերը կրում է հանրային գործընկերը, ապա ՊՄԳ-ի դեպքում հնարավոր է կողմերի միջև կիսել բոլոր ռիսկերը կամ կիսել մասամբ, օրինակ՝ շինարարության արժեքի գերազանցման ռիսկերը, սովորաբար փոխանցվում է մասնավոր կողմին: Ռիսկերի բաշխումը մասնավոր և պետական գործընկերների միջև հարաբերությունների ձևավորման համար կարևոր նախապայմանն է և ՊՄԳ ծրագրերի նախապատրաստման ամենամեծ դժվարություններից է [8]:

ՊՄԳ-ի և պետպատվերի ձևաչափերի միջև հիմնական տարբերությունը մասնավոր գործընկերոջ կողմից օբյեկտի ստեղծման պարտադիր ֆինանսավորումն է, որին հանրային գործընկերը պարտավոր է մասնակցել փոխհատուցելով կատարված ծախսերի մի մասը, ինչպես նաև լրիվ կամ մասնակի իրականացնել օբյեկտի շահագործման և տեխնիկական սպասարկման հետ կապված ծախսերը: Որպես կանոն, հանրային կողմը ստանձնում է այն նշանակալի ռիսկերը, որոնք նա ավելի լավ է կառավարում, օրինակ՝ քաղաքական, օրենսդրական, արժույթային, գնաճի:

6) Նախագիծը չի սահմանում նաև մասնավոր գործընկերոջ օպերատիվ գործունեության երաշխիքները: Մասնավորապես՝ ծրագրի իրականացման համար ապրանքների, կապալառուների և ծառայությունների մատակարարներին ինքնուրույն որոշելու հնարավորությունը:

7) Նախագծում «հանրային գործընկերը» (անգլերեն Public Partner) հավասարեցված է «պետական գործընկերոջը»: Թաքնված խնդիրը նրանում է, որ համայնքային մարմինները հանրային սեփականատերեր են: Այս առումով հարկ է հիշատակել փորձագետներից մեկի մեկնաբանությունը «պետական և հանրային գործընկերներ» հասկացությունները սույն օրենքի իմաստով իրավական առումով նույնն են, թե ոչ: Բանն այն է, որ դրանք նույնը չեն: Մասնավոր դեպքում, երբ օտարերկրյա ներդրողը կնքում է, օրինակ՝ տեղական իշխանությունների հետ ՊՄԳ կամ կոնցեսիոն պայմանագիր (պայմանագրի առարկան ինչոր ենթակառուցվածքի կառուցումն ու շահագոր-

ծում է): Պայմանագրում ՏԻՄ-ը հանդես կգա որպես պետական գործընկեր: ՊՄԳ ծրագրի իրականացման անբարենպաստ հանգամանքներում օտարերկրյա ներդրողը կդիմի միջազգային արբիտրաժային դատարան: Փաստաբանները ըստ միջազգային իրավունքի անմիջապես կարձանագրեն և «կկառչեն» այն փաստից, որ ՏԻՄ մարմինը չի կարող պետության և իրավունքի տեսության տեսանկյունից լինել «պետական գործընկեր»: Բոլոր բողոք հղումները, առ այն, որ դա ամրագրված է ՀՀ ՊՄԳ-ի մասին ազգային օրենսդրության մեջ, որևէ արդյունք չեն տա, դրան հաջորդող բոլոր հետևանքներով, քանի որ միջազգային իրավունքը այս առումով այլ կերպ է մեկնաբանում [10]:

Կրկին շեշտենք, որ նշվածի հիմքը այն է, որ եթե ՀՀ միջազգային պայմանագրերը, որոնք վավերացվել են ՀՀ ԱԺ-ի կողմից, սահմանում են այլ կանոններ, քան ՊՄԳ-ի մասին օրենքով նախատեսվածները, ապա կկիրառվեն միջազգային պայմանագրի կանոնները: Այսպիսով, այդ տերմինների նման կիրառումը ըստ մասնագիտական կարծիքի կարող է «ժամանակային ական» հանդիսանալ:

Վերը նշված խնդիրները իրենց բնույթից ելնելով պետք է համարժեք ամրագրել օրենքում, քանի որ դրանք իրենց կարևորության բնույթով չեն կարող հանդիսանալ բացառապես ՊՄԳ պայմանագրի առարկա:

Ստորև անդրադառնանք ՊՄԳ-ի օրենսդրական կարգավորման խնդիրներին ԵԱՏՄ-ի շրջանակներում, քանի որ, ինչպես վերը նշվեց, բացի ՀՀ-ից այդ միության բոլոր անդամները գրեթե միաժամանակ ընդունել են ՊՄԳ-ի մասին օրենքը, ՀՀ-ում շրջանառվում է ՊՄԳ-ի նախագիծը:

ԵԱՏՄ-ի իրավական կարգավորման համաձայն միության ներքին շուկայի գործունեության շրջանակներում ապրանքների, ծառայությունների, կապիտալի, աշխատանքի ազատ տեղաշարժի խոչընդոտներ չպետք է լինեն, դեռ ավելին այդ կարգի խոչընդոտները հանդիսանում են ԵԱՏՄ-ի իրավունքի խախտում և դրանց նկատմամբ անմիջապես ձեռնարկվում են վերացնելու միջոցառումներ: Զուգահեռ անցկացնելով փաստենք, որ ԵԱՏՄ-ի շրջանակներում գործադրվում են հատուկ ջանքեր, որպեսզի անդամ երկրների պետա-

կան գնումներին մասնակցեն անդամ երկրների տնտեսվարողները: Խնդիրը արձանագրվել է ԵԱՏՄ-ի կողմից 2016 թ. իրականացված ուսումնասիրության արդյունքներով՝ «Եվրասիական տնտեսական միության արգելքները, բացառությունների և սահմանափակումները» առանձնահատուկ հաշվետվության մեջ (կամ «Սպիտակ գրքում») [11]: Դրանց շարքում է պետական գնումների համակարգը: Ընդ որում, նախատեսվում է, որ պետական գնումների միասնական շուկայի համար ձևավորվի էլեկտրոնային համակարգ:

Պետական գնումների և ՊՄԳ ինստիտուտների միջև զուգահեռներ անցկացնելով արձանագրենք, որ ԵԱՏՄ անդամ երկրների օրենսդրությունը չի անդարադառնում անդամ երկրների մասնավոր տնտեսվարողների կողմից ՊՄԳ ծրագրում որպես մասնավոր գործընկեր հանդես գալու խնդիրին, մինչդեռ այս դեպքում խնդիրը ուղղակի վերաբերվում է միության շրջանակներում կապիտալի միասնական շուկային: Դա ըստ էության, պետք է որակել որպես տնտեսական միասնական տարածքում կապիտալի կամ ներդրումների շուկայի իրավական «սահմանափակում», քանի որ տվյալ դեպքում ԵԱՏՄ կապիտալի կամ ներդրումների ազատ տեղաշարժի խոչընդոտը առաջանում են տնտեսական հարաբերությունների իրավական կարգավորման սահմանափակման (ոչ բացակայության) պատճառով: Ընդ որում, այն չունի հիմնավոր և համարժեք բացատրություն միության սկզբունքների իրավական կարգավորման առումով:

Հարկ է նկատել, որ այս սկզբունքային դիտարկումը մասնագետների և փորձագետների կողմից ԵԱՏՄ երկրներում ընդունված ՊՄԳ գործող օրենքների ծավալուն վերլուծությունների և մեկանաբանությունների մեջ մինչ օրս որոնել հիշատակման չի արժանացել: ՊՄԳ-ի հիմնական նպատակներից է մասնավոր ներդրումների, այդ թվում՝ ՕՈՒՆ ներգրավումը, իսկ ՌԴ-ի, Բելառուսի օրենքի և ՀՀ նախագծի սահմանումները ուղղակի արգելափակում են ՊՄԳ ծրագրում ՕՈՒՆ-ների ներգրավումը անգամ անդամ երկրներից:

ԵԱՏՄ երկրները շահագրգռված են ՕՈՒՆ-րի ներգրավման խնդրում, քանի որ անդամ բոլոր երկրներում դա տնտեսական առաջնահերթ խնդիրների շարքում է, հենապես ՊՄԳ

ծրագրերում օտարերկրյա մասնավոր գործընկերոջ խնդիրը ընդհանրապես որոնել սահմանափակում չպետք է ունենա, քանի որ դա անգամ տնտեսական սանկցիաների առումով ընդունելի չէ, որովհետև խոսքը տվյալ դեպքում ՕՈՒՆ ստացող երկրի մասին է:

Որպես օրինակ, կարելի է նշել, որ Բերառուսի ՊՄԳ օրենքի առաջին տարբերակը, որում անուղղակի նախատեսված էր օտարերկրյա գործընկերների համար երաշխիքներ, ընդ որում, չտարբերակելով թե դա ԵԱՏՄ սուբյեկտներին է վերաբերվում թե ոչ, սակայն օրենքի փոփոխություններից հետո այդ նորմը հանվել է:

ԵԱՏՄ անդամ երկրների ՊՄԳ օրենքներում ԵԱՏՄ անդամ երկրների մասնավոր գործընկերոջ մասնակցությունը ՊՄԳ ծրագրերում պետք է դարձնել ԵԱՏՄ հանձնաժողովի քննարկման առարկա և այն պետք է բարձրացվի ՀՀ-ի կողմից:

Խնդիրը կայանում է նրանում, որ ՌԴ-ի օրենքը (հոդված 1) սահմանում է, մասնավոր գործընկերը՝ ռուսաստանյան իրավաբանական անձ է, որի հետ համաձայնագիր է կնքվել օրենքի համաձայն [12]:

Բելառուսի օրենքը (հոդված 1) սահմանում է, որ մասնավոր գործընկերը առևտրային կազմակերպություն է, որը ստեղծվել է Բելառուսի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան (բացառությամբ պետական հիմնարկների, պետական միավորումների, ինչպես նաև գործարար սուբյեկտների, որոնց բաժնետոմսերի (բաժնետոմսերը կանոնադրական կապիտալում) ավելի քան 50 տոկոսը պատկանում է Բելառուսի Հանրապետությանը կամ նրա վարչատարածքային միավորին), կամ Բելառուսի Հանրապետության անհատ ձեռներեց է, որի հետ կնքվել է պետական-մասնավոր համագործակցության մասին համաձայնագիր [13]:

Բելառուսի ՊՄԳ օրենքի նոր տարբերակը (22 հոդված) նախատեսում է, որ եթե մրցույթի հաղթողը օտարերկրյա իրավաբանական անձ կամ օտարերկրյա կազմակերպություն է, որը իրավաբանական անձ չէ, որը մրցույթին մասնակցելու համար անհատական հայտ է ներկայացրել, կամ իրավաբանական անձանց մի խումբ կամ (կամ) օտարերկրյա կազմակերպություններ են, որոնք իրավաբանական ան-

ձիք չեն, որոնք համատեղ հայտ են ներկայացրել մրցույթին մասնակցելու համար, ապա այդ անձինք պարտավոր են Բելառուսի օրենսդրությանը համապատասխան ստեղծել առևտրային կազմակերպություն՝ որպես ՊՄԳ մասնավոր գործընկեր պայմանագիր կնքելու համար: Մասնագետները կարծում են, որ Բելառուսի օրենսդրության համաձայն կազմակերպություն ստեղծելու պահանջը կարող է լուրջ խնդիր դառնալ [14]:

ՀՀ ՊՄԳ-ի նախագծում ՀՀ կառավարությունը առաջնորդել է ՌԴ-ի և Բելառուսի օրինակով, որով ըստ էության, սահմանափակվում են ՊՄԳ ծրագրերում անդամ երկրների օտարերկրյա ներդրումները: ՀՀ ՊՄԳ նախագիծը (հոդված 2), սահմանում է *մասնավոր գործընկեր*՝ ՀՀ օրենսդրության համաձայն ստեղծված և գործող մասնավոր մասնակցությամբ իրավաբանական անձ, որի հետ հանրային գործընկերը կնքել է ՊՄԳ պայմանագիր:

Հարցը նաև նրանում է՝ արդյոք ՌԴ-ի, Բելառուսի օրենքների և ՀՀ նախագծի սահմանումը առ այն, որ մասնավոր գործընկերը տվյալ երկրի օրենսդրության համաձայն ստեղծված և գործող մասնավոր մասնակցությամբ իրավաբանական անձ է, նշանակում է, որ մասնավոր և պետական գործընկերները իրենց հարաբերություններում առաջնորդվելու են բացառապես տվյալ երկրի օրենսդրության նորմերով: Դա բոլորովին այդպես չէ, քանի որ գործընկերների միջև պայմանագրում, որպես կանոն, նշվում է այն օրենսդրությունը, որով առաջնորդվելու են կողմերը առևտրային բնույթի վեճերի ժամանակ: Այդ առումով նշենք, որ ՀՀ Ազգային ժողովը վավերացրել է «Օտարերկրյա արբիտրաժային որոշումների ճանաչման և կատարման ՄԱԿ-ի կոնվենցիան» («Նյու Յորքի կոնվենցիա») և «Միջազգային առևտրային արբիտրաժի մասին UNCITRAL-ի Մոդելային օրենքը» (UNCITRAL-ի Մոդելային օրենք): Փորձագետների մեկնաբանության համաձայն. «ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 1258-րդ հոդվածը հանդիսանում է 1253-1257 հոդվածների առաջադրած օրենքների հակասության բացառություն: Այս հոդվածները նախատեսում են, որ օտարերկրյա օրենսդրության հետ կապված գործերի կամ օտարերկրյա անձանց ներառող

քաղաքացիական հարաբերությունների պարագայում պետք է կիրառվի օտարերկրյա օրենսդրությունը» [15]:

Խնդիրը պարզաբանելու համար համեմատենք այն ԵՄ երկրների հետ, որտեղ մասնավոր գործընկերոջ համար որևէ սահմանափակում օրենսդրությունը չի սահմանում: Ըստ էության, դրանցում չի սահմանվում, որ մասնավոր գործընկերը պետք է լինի տվյալ երկրի սուբյեկտ կամ չի սահմանափակում դրանցում օտարերկրյա մասնակցությունը: Մասնավորապես դրանում կարող ենք համզվել ԵՄ անցումային երկրների ՊՄԳ օրենքների օրինակով: Այսպես, բուլղարական ՊՄԳ օրենքում (հոդված 11) նշվում է ցանկացած շահագրգիռ կողմ կարող է ՊՄԳ իրականացման առաջարկ ներկայացնել իրավասու պետական գործընկերոջը [16]: Լատվիայի ՊՄԳ օրենքում (հոդված 1) կիրառվող հասկացություններում սահմանված է, որ մասնավոր գործընկերը այն թեկնածուն է որի հետ պետական գործընկերը կնքել է պետական-մասնավոր գործընկերության համաձայնագիր, ընդ որում, դա կարող է լինել հատուկ նշանակության սուբյեկտ (պայմանագրային գործընկերության դեպքում) և կամ համատեղ ձեռնարկություն (ինստիտուցիոնալ գործընկերության դեպքում) [17]: Սլովենիայի օրենքում (հոդված 1) հայտատու և դիմումատուն նշանակում է մրցույթի հայտ ներկայացրած տնտեսավարող [18]: Առավել սպառիչ է Սերբիայի օրենքը (հոդված 4), որը սահմանում է, որ մասնավոր գործընկերը ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ է, տեղական կամ օտարերկրյա, օտարերկրյա մասնակցությամբ կամ առանց դրա, կամ մեկ կամ մի քանի ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց կոնսորցիում, ինչպես նաև մասնավոր գործընկերոջ և պետական կամ հանրային գործընկերոջ հետ հիմնված ընկերություն է [19]: Ռումինիայի օրենքը (հոդված 6) սահմանում է մասնավոր գործընկերը՝ մասնավոր ներդրող կամ մասնավոր ներդրողների միություն է, որոնք պետական գործընկերոջ հետ կնքել են ՊՄԳ պայմանագիր: Օրենքը սահմանում է մասնավոր ներդրողին, ով կարող է լինել ցանկացած իրավաբանական անձ կամ իրավաբանական անձանց միություն, ռումինական կամ օտարերկրյա, որը ցանկություն է հայտնել

մասնակցել ՊՄԳ պայմանագիր կնքելու ընթացակարգին [20]: Խորվաթիայի օրենքը (հոդված 3) սահմանում է, որ մասնավոր գործընկերը հատուկ այդ նպատակով ստեղծված ընկերություն է կամ հանրային գործընկերոջ հետ ստեղծված համատեղ ընկերություն է: Այնուհետև (հոդված 5) սահմանում է, որ մասնավոր գործընկերը ծրագիրը կյանքի կոչելու համար հիմնում է հատուկ նշանակության ընկերություն (SPV), որը կարող է իրականացնել բացառապես այն գործողությունները, որոնք ուղղված են ՊՄԳ ծրագրի իրականացմանը [21]: Հետաքրքիր է նաև Ուկրաինայի ՊՄԳ օրենքի մեկնաբանությունը (ընդունված դեռևս 2010 թ.), որում (հոդված 1) սահմանված է, որ պայմանագրով մասնավոր գործընկերոջ կողմից, կարող են հանդես գալ մի քանի անձինք, որոնք, օրենքի համաձայն, կարող են լինել մասնավոր գործընկերներ (ըստ էության չկա որևէ սահմանափակում) [22]:

Հարկ է, նշել, որ ԵԱՏՄ երկրների շարքում բացառություն են Ղազախստանի և Ղրղստանի օրենքները: Մասնավորապես՝ Ղազախստանի օրենքում սահմանվում է, որ (հոդված 1) մասնավոր գործընկեր կարող է լինել անհատ ձեռներեցը, պարզ ընկերակցությունը, կոնսորցիումը կամ իրավաբանական անձը: Օրենքը սահմանում է նաև ՊՄԳ ծրագիրը իրականացնող ընկերությունը՝ իրավաբանական անձ է, որի միակ նպատակը ՊՄԳ ծրագրի իրականացնելն է, որը ստեղծվել է պետական և մասնավոր գործընկերների կողմից համատեղ, կամ գործող իրավաբանական անձն է, որի միակ մասնակիցները հանդիսանում են պետական գործընկեր և (կամ) մասնավոր գործընկերը [23]:

Ղրղստանի օրենքը սահմանում է, որ (հոդված 1) մասնավոր գործընկերը՝ անհատ ձեռնարկատեր է, Ղրղստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ գրանցված իրավաբանական անձ և օտարերկրյա պետության օրենսդրությամբ գրանցված իրավաբանական անձ [24]: Նշված սահմանումները վկայում են, որ Ղազախստանի և Ղրղստանի օրենքները առավել համահունչ են եվրոպական երկրների օրենքներին և սահմանափակումները չեն պարունակում և բաց են ՕՈՒՆ-ի ներգրավման առումով:

Ելնելով վերը նշվածից առաջարկվում է.

ա) ՀՀ ՊՄԳ նախագծի *մասնավոր գործընկերոջ* սահմանման հիմք ընդունել Սերբիայի օրենքի սահմանումը, հետևյալ խմբագրությամբ՝ «մասնավոր գործընկերը ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ է, տեղական կամ օտարերկրյա, օտարերկրյա մասնակցությամբ կամ առանց դրա, կամ մեկ կամ մի քանի ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց կոնսորցիում է, ինչպես նաև մասնավոր գործընկերոջ և պետական կամ հանրային գործընկերոջ հետ հիմնված ընկերություն է»։ Այս սահմանումը ըստ էության տալիս մեր կողմից բարձրացված բոլոր հարցերի պատասխանը։

բ) Դիմել ԵԱՏՄ հանձնաժողովին անդամ երկրների ՊՄԳ օրենսդրության ներդաշնակեցնելու և կապիտալի շուկայի սահմանափակումները վերացնելու հարցադրումով և առաջարկել, որպեսզի ԵԱՏՄ անդամ երկրների ՊՄԳ օրենսդրությունը մասնավոր գործընկեր դիտարկի նաև անդամ երկրների տնտեսվարող սուբյեկտներին և թույլ տա նրանց հանդես գալ որպես ՊՄԳ ծրագրի նախաձեռնող և մրցույթի հայտատու բոլոր անդամ երկրներում։ Դրանով կապահովվի ԵԱՏՄ շուկայում կապիտալի (ներդրումների) ազատ տեղաշարժը։

Հատուկ անդրադառնանք ՊՄԳ ծրագրի ֆինանսական մոդելի սխեմային

Ֆինանսական մոդելի կառուցման նպատակն է ծրագրի. 1) ներդրումների հետզնման հաշվարկի հիմնավորումը, դրանից բխող ա) եկամուտների և ծախսերի գնահատումը, բ) գործունեության արդյունավետության հիմնական ցուցանիշների և հետզնման ժամկետի հաշվարկը, 2) ծրագրի իրականացման ընթացքում բյուջեի մասնակցության գնահատումը. ա) բյուջեի ստացվող միջոցները բ) բյուջե վճարվող գումարներ հարկերն ու տուրքերը, դրանց գուտ արժեքը, 3) ՊՄԳ մեխանիզմների օգտագործմամբ ծրագրի համեմատական առավելության գնահատումը, 4) ծրագրի ռիսկերի քանակական գնահատումը՝ մասնավոր և պետական գործընկերների համար։

ՊՄԳ ծրագրի համար առանձնացվում են առանցքային ռիսկերի ցանկը։ Ռիսկերը, ընդհանուր առմամբ կապված ծրագրի պայմանների հնարավոր փոփոխության հետ առաջացնում են ծրագրի եկամտի կամ ռեսուրս-

ներից ներառյալ գույքից ակնկալվող գումարի նվազման կամ կորստին։ Ռիսկերի դրսևորումները պայամնավորված է յուրաքանչյուր ՊՄԳ ծրագրի առանձնահատկություններից։

ՊՄԳ ծրագրի նախաձեռնման և մշակման փուլում ամրագրվում են ծրագրի օբյեկտի հետ կապված խնդիրները.

- պայմանագրի այն դրույթները, որոնցով սահմանվում է կառուցվող օբյեկտի նկատմամբ մասնավոր գործընկերոջ սեփականության իրավունքի առաջացման պայմաններն ու կարգը,

- պայմանագրերը կատարելու համար գույքային համալիրը, ներառյալ հողամասը մասնավոր գործընկերոջը հանձնելու իրավական հիմքերը սահմանող դրույթներ (վարձակալության կամ այլ եղանակով),

- դրույթներ, որոնք կապված են պայմանագրի օբյեկտի գրավադրման հնարավորության և պայմանների հետ,

- պայմանագրով որպես գրավ գրավադրությամբ իրավունքների փոխանցման հնարավորություններին և պայմաններին վերաբերող դրույթներ (առկայության դեպքում)։

Պայմանագրի առարկայի հետ կապված ամրագրվում դրույթներ, որոնք նկարագրում են.

- մասնավոր գործընկերոջ պարտականությունները համաձայնագրի օբյեկտի կառուցման և (կամ) վերակառուցման գործում.

- շահագործման ընթացքում օբյեկտի պահպանման համար կողմերի կատարվող ծախսերը և դրա պայմանները։

Ծրագրի կատարման ընթացքում հանրային գործընկերոջ ֆինանսական մասնակցության դրույթները, որոնք նկարագրում են.

- ծրագրին բյուջեից վճարումների մեխանիզմը.

- բացթողված վաճրումների փոխհատուցման պայմաններն ու չափերը և հանրային կողմի այլ պայմանական պարտավորությունների կատարումը

- Հանրային գործընկերոջ կողմից ծրագրի հատուկ փոխհատուցումները։

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Public-Private Partnerships Laws / Concession Laws, PUBLIC-PRIVATE-PARTNERSHIP LEGAL RESOURCE CENTER World Bank Group, <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/legislation-regulation/laws/ppp-and-concession-laws>
2. OECD Recommendation of the Council on Principles for Public Governance of Public-Private Partnerships <https://www.oecd.org/governance/budgeting/PPP-Recommendation.pdf>
3. Public-Private Partnerships/Concessions Core Principles, <https://www.ebrd.com/cs/Satellite?c=Content&cid=1395238764510&pagename=EBRD%2FContent%2FContentLayout>
4. UNCITRAL Legislative Guide on Privately Financed Infrastructure Projects <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/procurem/pfip/guide/pfip-e.pdf>
5. Государственно-частное партнерство в странах Евразийского Экономического Союза, Практическое руководство для инвесторов, Евразийская Экономическая Комиссия, 2017, стр.8 http://www.eurasiancommission.org/ru/act/finpol/dobd/ppp/Documents/Evrazes_Book-2017_A4_Web.pdf
6. Карпова В. А., Белоусов А. М., Шиян А. А. Секьюритизация проектов государственно-частного партнерства <http://journal.ru/article/sr-10-12-2017-23.pdf>
7. Государственно-частное партнерство в странах Евразийского Экономического Союза, Практическое руководство для инвесторов, Евразийская Экономическая Комиссия, 2017, стр. 33, http://www.eurasiancommission.org/ru/act/finpol/dobd/ppp/Documents/Evrazes_Book-2017_A4_Web.pdf
8. Государственно-частное партнерство в странах Евразийского Экономического Союза, Практическое руководство для инвесторов, Евразийская Экономическая Комиссия, 2017, стр. 7 http://www.eurasiancommission.org/ru/act/finpol/dobd/ppp/Documents/Evrazes_Book-2017_A4_Web.pdf
9. Анатолий Койка, Дублируют ошибки друг друга, <http://pppcenter.ru/index.php?id=2396>
10. Барьеры, изъятия и ограничения евразийского экономического союза. доклад Евразийская экономическая комиссия 2016, http://www.eurasiancommission.org/ru/act/dmi/internal_market/Documents/.pdf
11. Федеральный закон от 13.07.2015 N 224-ФЗ (ред. от 26.07.2019) "О государственно-частном партнерстве, муниципально-частном партнерстве в Российской Федерации и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации" [182660/4f41fe599ce341751e4e34dc50a4b676674c1416/](http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_182660/4f41fe599ce341751e4e34dc50a4b676674c1416/)
12. Закон РБ О государственно-частном партнерстве 345-3 от 30.12.2015 https://kodeksy-by.com/o_gosudarstvenno-chastnom_partnerstve/1.htm
13. Валерий Фадеев, Что мешает развитию государственно-частного партнерства в Беларуси? <https://neg.by/novosti/otkrytj/chto-meshaet-razvitiyu-gosudarstvenno-chastnogo-partnerstva-v-belarusi>
14. Կորյուն Թամրազյան, Ստեփան Խզրթյան, ՀՀ օրենսդրության մեջ հանրային կարգի բացառության դերը արբիտրաժային որոշումների ճանաչման և կատարման գործում, https://law.aua.am/files/2012/02/LegalMemo-PublicOrder.Arm_.pdf
15. Regulations for Application of the Public-Private Partnership Act (Bulgaria) file:///C:/Users/Admin/Downloads/PRAVILNIK_za_prilagane_na_Zakona_za_PPP.pdf
16. Law On Public-Private Partnership, https://www.fm.gov.lv/en/s/ppp/related_documents/normative_acts/
17. Z A K O N O JAVNEM NAROČANJU (ZJN-3) Prvo poglavje SPLOŠNE DOLOČBE <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/sites/ppp.worldbank.org/files/documents/Public%20Procurement%20Act%202015.pdf>
18. ZAKON O JAVNO-PRIVATNOM PARTNERSTVU I KONCESIJAMA („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 88/2011, 15/2016 i 104/2016) <http://jpp.gov.rs/content/Datoteke/pravnik-okvir/Zakon%20o%20javno-privatnom%20partnerstvu%20i%20koncesijama.pdf>
19. ORDONANTA DE URGENTA nr. 39 din 10 mai 2018 privind parteneriatul public-privat <https://www.ppp-romania.eu/legislation/geo392018/>
20. PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP ACT <http://investcroatia.gov.hr/wp-content/uploads/2016/02/PPP-Act-Consolidated-Text-Dec-2015.pdf>
21. LAW OF UKRAINE On the Public-Private Partnership, http://mtu.gov.ua/files/for_investors/Law%20of%20Ukraine%20on%20PPP.pdf
22. О государственно-частном партнерстве, Закон Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию на 03.04.2019 г.) https://online.zakon.kz/document/?doc_id=37704720#pos=100;112
23. О государственно-частном партнерстве в Кыргызской Республике, <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203607>

Տճանաչվել է՝ 10.09.2019
Րեցենզավորվել է՝ 13.09.2019
Մտնուցվել է՝ 14.09.2019